

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis

In Quatuor Partes Distributæ

In qua de Incarnatione Verbi & Mysteriis vitæ Christi, nec non de Sacramentis in genere & singulis in specie succinctè & dilucidè tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1675

Disputatio VII. De Debito conjugali seu Vsu matrimoniali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72963](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72963)

oppido non reperitur persona alia coequalis, q. g. quia major pars concivium conjuncta est cupienti nubere, sic ut praeter eos non facile inveniatur personam parem sibi suisque gratam.

Tertio, defectus dotis, quando scilicet non habet tantam, quanta requiritur & consueta est, ut nubat extraneo aequali. Quarto conservatio splendoris & amplissimarum divitiarum in eadem familia, quae v. g. femina haeres alioquin transferret ad extraneos. Ob quod etiam in veteri Legge femina haeres debebat nubere viro de familia & cognatione sua. Quod etiam spectat acquisitio hereditatis, relictae sub conditione nubendi tali.

Quinto, recognitio excellentium meritum, sive dispensationem petentis, sive ejus pro quo petitur. Sexto, instauratio Matrimonii bona fide contracti, saltem ex una parte, quae detecto postea impedimento peteret dispensationem. Septimo, reintegratio honoris feminae violatae, & legitimatio ac bona educatio prolis antea susceptae.

Quibus accedit causa extrinseca, impositio scilicet relictae aut alterius operis ad primum finem. Et sic aliqui petunt dispensationem sine causa, supple. ex ante dictis, sed non sine hac causa extrinseca. Insuper plures causae, quae seorsim aliquando non sufficerent, simul collectae juvare possunt, ut exurgat conjunctim causa sufficientis & adaequata. Quod verò Tridentinum sess. 24. c. 5. de Reform. Matr. monet, ut in secundo gradu nuptiarum dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam. Pontifici (qui mentione ista Concilii non arctantur) benignitate non servatur exacte, sed ad quandam moderationem reductum est, ut etiam cum aliis personis, praesertim opulentis, ex causa gravi, etsi non publica, seu bonum commune directe spectante, saepe dispensetur; uti haec praxis manifeste ostendit. Cetera, quae de dispensationibus matrimonialibus, scitu necessaria sunt, peti possunt ex dictis Tract. de Leg. disp. 4. ubi de dispensatione generaliter actum est.

DISPUTATIO SEPTIMA.

De Debito coniugali seu Vsu matrimoniali.

QUESTIO I.

An & quomodo teneatur Coniux reddere vel petere debitum?

DICO I. Tenetur coniux alteri explicitè vel implicitè petenti reddere debitum. Conclusio est communis & certa. Et patet ex 1. ad Cor. 7. *Vxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.* Et paulò post: *Nolite fraudare invicem, nisi &c.* Et rationem subjungens ait: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ex quibus Apostoli verbis patet, hanc obligationem esse iustitiae, adeoque gravem; sicut quaelibet alia iustitiae obligatio gravis est, quando materia est proportionata.

Hinc peccat mortaliter coniux, qui absolute comparti debitum negat, quando id rationabiliter & serio aut sub obligatione exigit: scilicet, si non serio, aut non sub obligatione, sed ex quadam benevolentia, aut si precibus reculantis facile acquiescat. Deinde propter levitatem materiae excusatur à mortali, si non nihil v. g. differat: modò absit in petente periculum incontinentiae. Quod quidem periculum satis frequens est, & à fortiori debet tolli reddendo debitum postulatum. Qua in re gravissimè saepe delinquant feminae, suam morositatem & inflexi-

bitate praebentes viris occasionem pollutionum & adulteriorum, discordiarumque domesticorum.

DICO II. Coniux excusatur à reddendo debito, quando habet rationabilem causam negandi. Ratio est, quòd obligatio iustitiae non sit tam stricta, quin occurrente rationabili causa liceat solutionem negare, et saltem differre. Sic enim debitor pecuniae excusatur, si nimia paupertate prematur; mancipium excusatur ad praestanda opera, si prematur infirmitate &c.

Hinc excusatur coniux primò, si non possit reddere debitum sine notabili periculo salutis corporalis. Immo tunc illicite redderet. Secundò, si pars petens laboret lepra, vel alio morbo contagioso non lethifero, sic ut grave sit periculum infectionis, etsi licita, non tamen obligatoria est redditio debiti, juxta *D. Thomam, De Bonaventuram* & alios communiteres. Colligitur ex c. 1. de Coniugio leproforum. Si tamen non sit notabile infectionis periculum (quale non censetur subesse in raro Congressu, seclusa cohabitatione: in quo standum iudicio medicorum) non excusatur. Quo modo intelligendum videtur c. 2. eod. tit. Sicut nec excusatur, si ante Matrimonium sciverit conjugem esse infectum tali morbo: quia tunc contrahendo cum tali censetur se obligasse ad reddendum (quod simpliciter licitum est) etiam cum tali periculo. Vide Sanchez l. 9. d. 24. per totam. Tertio probabilis excu-

1.
Coniux conjugis explicitè vel implicitè petenti tenetur debitum reddere.

Idem, ex iustitia.

2.
Quando secus facit, peccat mortaliter.

excusatur, quando conjux petit debitum in amentia, ebrietate, aut alia extra usum rationis. Ratio est, quod talis petitio non sit humana, ex qua oriri possit obligatio: & amens non habet usum suae potestatis seu dominij, sicuti etiam in bonis externis constat. Excipitur, quando destitutus usu rationis incitis fortasse medijs explet suam libidinem. Quartò excusatur, quando conjux immoderate & nimis frequenter petit debitum. Ita *Præpositus 9. 5. dub. 5. n. 41.* & communiter: quia non videntur conjuges se obligasse ad usum immoderatum; præsertim cum repugnet decentiæ & valetudini. Denique cum ex privilegio Christi conjugibus ante consummationem Matrimonij liceat ingredi Religionem, non tenentur illud commutare, adeoque nec debitum primâ vice reddere primo bimestri, quod eis ad deliberandum conceditur à Jure c. *Ex publico, de Convers. Conjug.* Idque juxta *Petrosque* inter quos *De Thomas, D. Bonaventura* & alii, quos refert & sequitur *Sanchez l. 2. d. 24. n. 24.* contra *Coninck* & alios, etsi jam deliberaverint non intrare; eò quod interea quisque posset propositum mutare in melius.

Dubium autem est, an excusetur conjux à reddendo debito, quando timetur nimia prolium multiplicatio? Et quidem satis constat posse conjuges ex mutuo consensu aut interveniente pacto excusari ab obligatione reddendi debitum, dum saltem non sit periculum incontinentiæ. Sola quoque multiplicatio prolium excessiva non sufficit: cum enim Matrimonium sit ad generationem institutum, non potest quis ab ejus obligatione eximi, ne generatio sequatur. Secus est juxta *Sanchez l. 9. d. 25.* & plures alios, etiam secluso pacto vel mutuo consensu, quando est præsens periculum, ne plures nascantur proles, quam parentes possint alere: quia non videntur conjuges obligandi ad usum conjugalem cum tanto gravamine & incommodo. Sicut & in aliis rebus moralibus excusatur quis solutione aliorum debitorum ob moralem impossibilitatem seu maximam difficultatem. Quod facilius locum habere possit in honestis & nobiles, qui non possint alere multas proles sine notabili statûs detrimento. Quantumvis non sufficit nimiam prolium multiplicationem etiam juncto gravamine paupertatis, censat *Coninck disp. 34. dub. 3.* & alii: eò quod gravamen istud nimis remotè & accidentaliter oriatur ex redditione debiti: ad quam proinde conjuges videntur se obligasse, etsi inde remotè sit sequi paupertas, quæ velut effectus per accidens non videtur posse impedire Matrimonij finem principalem. Sed hæc ratio non urget. Plausibilius quoad communes pauperes admittit *Præpositus 9. 6. dub. 6.* quod non videantur excusari, etsi proles tot non possint alere: eò quod nec

Herincx Sum. Theol. Pars IV.

patiuntur detrimentum statûs, nec difficultas alendi proles videatur adeò in illis ponderanda, cum pane mendicato vivere possint. Quod judicio prudentis attentis personarum circumstantiis discernendum est.

Dico III. Conjux per se loquendo non tenetur petere debitum: quia nemo tenetur petere debitum: uti jure suo. Dixi per se: quia per accidens tenetur petere, quando posset avertere periculum incontinentiæ, quod alioquin conjugi imminere advertit: cum lege charitatis quilibet quando commodè potest, teneatur impedire peccatum proximi, adeoque potiori jure conjugis. Neque hæc obligatio est justitiæ, ut aliqui voluerunt; sed charitatis, aut certè pietatis inter adeò conjunctos: per Matrimonium enim solum traditur alteri dominium corporis, & jus eo utendi, non autem assumitur obligatio alterum cogendi vel invitandi ad ejus usum. Similiter ex charitate videtur per accidens conjux, præsertim vir, obligari ad petendum, quando scit comparem hoc valde desiderare, præsertim ob prementes tentationes, etsi non subsit periculum incontinentiæ, sed præ verecundia hoc non audet indicare.

6.

Conjux non tenetur debitum petere per se loquendo.

Quando teneatur per accidens.

QUESTIO II.

Qualiter impediatur petitio & redditio debiti?

Dico I. Qui contraxit affinitatem cum sua comparte, cognoscendo videlicet carnaliter consanguineam illius, non potest petere debitum, potest tamen, immo tenetur reddere. Prima pars est certa. Et patet ex c. *Si quis cum filiastra*, & c. *Discretione*, *De eo qui cognovit* &c. Nec tantum conjux qui exercuit actum carnalem cum consanguinea suæ compartis incurrit hanc poenam, sed etiam ipsa compars, si consenserit in talem actum, juxta Doctores communius. Qui id solent colligere ex c. *Discretionem cit.* & c. *Tua fraternitatis, eod. tit.* & consequenter si unus conjux commiserit talem incestum, & alia consenserit, sive iniquitatis sit particeps, neuter posset petere debitum. Oppositum nihilominus velut probabilius amplectitur *Dicasillo disp. 9. dub. 9.* post *Ochagavia, Hurrado & Perez*: eò quod in Capitulis citatis dicatur quidem innocentem non debere jure suo privari; tamen non statuatur expressè, ut nocens seu iniquitatis particeps eodem privetur, sed hoc tantum inferatur per argumentum à contrario sensu, quod in jure positivo non est efficax, præsertim quoad inducendas poenas vel impedimenta.

7.

Affinitas superveniens Matrimonio impedit petitionem debiti in incestuoso.

An etiam in comparte consentiente.

8.

Requiritur ut incestus

Requiritur verò ad hanc affinitatem contrahendam, ut incestus committatur scienter, ut colligitur ex Jure: adeoque non solum

D d d 2 solum

quã talis
committat
scilicet.

solum ignorantia invincibilis, sed etiam vincibilis circumstantiã ipsius incestus excusat ab hac poena. Secus est de ignorantia poenã. Vide *d. 5. de legib. q. 4. n. 29.*

Quousque
se extendat
hac affini-
tas.

Non extendit etiam se hæc prohibitio ultra primum aut secundum gradum, ubi locum habet reductio Tridentini quod *sess. 24. c. 4. de Reform. Matr.* restituit impedimentum affinitatis ex fornicatione dirimens Matrimonium ad secundum gradum: adeoque fortiori videtur illud tacite restrictisse, quod solum impedit debiti petitionem. Idem aperte constat ex quadam Declaratione Gregorii XIII. quã refertur ad *sess. 24. c. 4. de Reform. Matr.*

Non impe-
dit ipsa de-
biti reddi-
tionem.

Secunda pars, quod scilicet possit debitum reddere, patet ex *c. Discretionem & c. Tuã fraternitatis* cit. Cum (ut *c. Tuã fraternitatis* dicitur) affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, qui iniquitatis particeps non existit, eò quod suo jure non debeat sine sua culpa privari, ut additur *c. Discretionem*; adeoque crimen alterius jure suo privati obesse nequeat, quin adhuc alteri jus retinenti debitumque petenti possit & teneatur reddere.

IO.
Cognatio
spiritualis
superveniens
non impedit
debiti reddi-
tionem:

DICO II. Qui post contractum Matrimonium culpabiliter contraxit cognitionem spirituales cum altera conjugue, baptizando vel suscipiendo filium communem aut filium alterius conjugis, potest reddere debitum; ut apud omnes est certum: sicut & certum est, quod possit petere, quando inculpabiliter cognitionem contraxit, v. g. baptizando in extrema necessitate. At quod non liceat petere, quando cognitionem culpabiliter contraxit, docent plerique Doctores apud Sanchez *l. 9. d. 26. n. 7.* allegantes varia jura. Sed (ut fatetur ipse Sanchez, qui etiam contrarium censet probabile) Jura ista non sunt satis clara, aut probantia: cum tamen sine claro Jure non sit imponendum tantum gravamen, sed in poenis benignior interpretatio sit adhibenda. Unde solidius Covarr. *d. 34. dub. 8. Præpositus* & passim Recentiores docent, ne quidem tunc incurri impedimentum petitionis debiti. Equidem satis constat, contrahentem hanc cognitionem sine sufficienti causa graviter peccare. Vide dicta de Baptismo *d. 7. q. 4. n. 40. & seq.*

Immo pro-
babilis nec
petitionem.

II.
Impeditio
ob affinita-
tem petere,
licet negat-
ur debiti;

DICO III. Conjugi impedito petere debitum propter contractam affinitatem, aut in sententia multorum ob cognitionem spirituales, licet negatur debitum. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia alter est jure petendi privatus per Canones. Sed dubitatur, an incestuoso debitum petenti reddi licet possit, eò quod videatur subesse cooperatio ad iniquam actionem petentis. Verum notat Castro Palao *d. 3. pu. 4. §. 6. n. 7.* talem copulam conjugalem secundum se non esse illicitam, sed solum quatenus petitur ab incestuoso; cujus petiti-

Licet quo-
que reddi-
tur.

ni compars non cooperatur, quã ad petendum non incitatur, sed soli copulã petita. Aliundè autem delictum incestuosi grave non debet innocentem, *c. Tuã fraternitatis, De eo qui cognovit consang.* qui proinde æquè liber esse debet ad reddendum & petendum, ac si delictum non fuisset commissum.

Immo generatim loquendo Sanchez *l. 9. d. 6. n. 7. Covarr. Covarr. Castro Palao & alii* existimant conjugii illicitè petenti debitum compartem tunc solum reddere illicitè, quando petitio est illicita ob circumstantiam aliquam se tenentem ex parte actus v. g. quia petitur in loco publico vel cum periculo abortus (nisi forte graviora mala indecentiam ipsius actus expurgent, ut Varii adveniunt) eò quod tunc ipse actus sit in se illicitus etiam ex parte personæ reddentis: aliàs autem posse licetè reddere, quando scilicet petitio tantum est illicita ex parte personæ petentis, v. g. ob votum, vel affinitatem, eò quod reddens exerceat actum, sibi ex natura sua licitum, immo ad quem habet jus, non obstante alterius interdicto, quin immo jus habet etiam alter, si sit tantum impedito per votum. Quare tali casu non cooperatur alterius peccato formaliter, cum illa actio externa in se peccatum non sit, sed quatenus procedit ab altero impedito. Pari modo, quo actio externa vitatur ex malo fine petentis, cujus tamen iniquitati non cooperatur alter cooperari, ut etiam fatetur Bassius Pontius *l. 10. c. 3.* & quidam alii præsertim doctrinam limitantes, ut compars quidem possit & debeat reddere, quando malitia petitionis pendet ex arbitrio petentis, v. g. intendens malum finem, cum posset intendere rectum: non autem, quando petitio sic est illicita, ut ipse petens non possit illam vel copulam de facto suo arbitrio licitam facere, v. g. ob votum aut affinitatem contractam. Quam limitationem etiam approbat Dicastillo *l. 19. d. 19.* etsi priorem doctrinam probabilissimam censeat, immo veram, supponendo quod compars spontè reddens eo ipso virtualiter quodammodo censeatur petere, vel ex parte sua meliori modo quo potest accedere. Nihilominus limitatio ista non apparet necessaria: eò quod juxta prædicta utrobique actio solum mala sit ex circumstantia ei extrinsecã. Immo consequenter Sanchez *supra* & plures, alii censent compartem obligari reddere debitum sic petenti & jus habenti, quo per votum v. g. non privatur, vi cujus soli Deo obligatur ex motivo religionis. Quemadmodum depositarius teneatur reddere depositum petenti, etsi hic Deo promississet, quod ipsum non repetet; eò quod hinc alter non acceperit jus depositum retinendi, nec hic amiserit jus petendi. Hoc saltem in re constat, reddentem facile posse excusari ob aliquam

Quaest. III. An quovis tempore licitus sit usus Matrimonii. 93

quam necessitatem, aut utilitatem, v. g. ob indignationem conjugum aliudve detrimentum proprium vel petentis. Sicut excusari potest petens mutuum ab usurario. Similiter satis constat compartem posse admittere copulam convertendo redditionem in petitionem: sic enim ipsa copula executio ne quidem erit peccaminosa ex parte alterius, etsi prius illicitè petierit. Quà petitione subinde etiam tenetur compari alteri impedito consulere, ipsum praevenire, si v. g. immineret illi periculum peccati.

Pro fine quaestionis nota, Episcopos posse dispensare in impedimentis supervenientibus Matrimonio contracto, etiam dum est facilis recursus ad Papam; juxta Doctores passim, & praxim seu consuetudinem communem ac praescriptam. Extat etiam Oraculum Pii V. factum Franciscanis (quod est nonum inter Oracula ejusdem Pontificis in Bullario Rodriguez, idemque referunt alii Scriptores passim) quo eorum Confessariis juxta formam Tridentini approbatae, & à Provinciali specialiter deputatis, datur facultas dispensandi cum incestuosus ad petendum debitum; similiter cum eis qui contraxerunt cum voto simplici castitatis Matrimonium, ut eo durante petant debitum. Facta autem semel hac deputatione, facultas est perpetua: potestque etiam extra confessionem mandari executioni. Quam facultatem extendit Rodriguez ad impedimentum cognationis spiritualis superveniens Matrimonio contracto. Sed extensio non est satis fundata. Nos tamen impediri sentimus, quod debiti petitionem impediatur non admittimus.

Porro praeter allegatum, vivo vocis oraculum extat apud Rodriguez in Bullario Concessio Julii II. Bulla 24. pro Monachis S. Benedicti Congregationis Vallisolitanae, in qua Prioribus seu Praesidentibus & tribus vel quatuor Confessariis specialiter ad id deputandis per Superiorem monasterii datur facultas ad nutum deputantis revocabilis, dispensandi in petitione debiti cum incestuosus ad eorum Ecclesiam seu Monasterium recurrentibus; idque intra Sacramentum Confessionis.

QUAESTIO III.

An quovis tempore licitus sit usus Matrimonii?

Ubi hoc movetur propter dies festos, maxime solemnes, aut etiam quando conjuges volunt communicare. Secundò, quando uxor patitur menstrua. Tertio, quando est gravida. Quarto, durante purificatione post partum. Quintò, quando lactat.

Dico I. Maxime expedit conjuges die-

Herim: Sum. Theol. pars IV.

bus festivis, praesertim solemnioribus, ab usu Matrimonii abstinere, ut majori fervore & puritate possint vacare orationi. Idque scriptum volunt Patres relati à Gratiano 33. q. 4. dum dicunt eos tunc debere abstinere; ut docet Scotus dist. 32. ad 3. & alii communius, contra aliquos existimantes eos obligari ad hoc sub veniali. Unde conjux illis diebus absolute tenetur reddere debitum petenti. Ratio Conclusionis est, quod non appareat sufficiens fundamentum strictae seu proprie dictae obligationis abstinendi istis diebus à copula. Idemque est de diebus Communionis. Quamvis ob remanentem libidinis sensum, ac distractionem & hebetudinem mentis adesse posset interdum culpa quaedam venialis irreverentiae in Communionem facta post habitam ipsa die copulam per modum petitionis; aut certe suadenda sit eo die à Communionem abstinencia: nisi circumstantiae aliud suadeant. Immo piissimum consilium est abstinere isto die à petendo debito etiam post Communionem. Pars tamen ob hoc à redditione debiti non excusatur. Nec ipsa ob hoc facile urgenda est, ut à Communionem abstineat, seque tanto bono priver, quae obligationi suae satisfacit.

Diebus festis aut Communionis an abstinendum à copula.

Dico II. Probabilius non est mortale, vacare actui conjugali tempore menstrui, etiam petendo debitum. Ita Sanchez d. 2. n. 7. & alii communius, contra multos, inter quos Alesius, D. Thomas, D. Bonaventura existimantes esse mortale, nisi saltem in alterutro subsit periculum incontinentiae: quorum sententiam valde probabilem asserit Sanchez n. 2. eique favet Scotus supra n. 5. immo & Augustinus q. 64. super Leviticum. Probatur Conclusio: quia in primis non extat divina prohibitio in nova Lege: vetus autem data Levitici 20. utpote ceremonialis, & ex parte judicialis, jam cessavit. Non etiam jure naturae congressus tali tempore est mortalis: eo quod neque ex se sit ita diffinis rectae rationi; neque etiam quia est nocivus proli nasciturae, quasi ob hoc inficiendae lepra aut alio morbo (in quo praecipue fundantur Auctores contrariae sententiae) quia hoc rarissime & serè numquam accidit; uti experientiam docere Auctores passim testantur. Alioquin sanè oppositum foret dicendum: nam (ut arguit Scotus supra) majori praeepto tenetur conjux non agere, unde proles nascatur leprosa seu elephantiaca aliisve morbis subjecta, quae posset aliàs procreari sana, quam pro nunc satisfacere voluntati mulieris, pro quando ut in pluribus puer nascitur leprosus aut aliis morbis subjectus.

15. An sit mortale accedere ad menstruatam.

Dixi in Conclusionem, Non est mortale: quia Doctores passim agnoscunt in petente debitum tali tempore culpam venialem, saltem nisi adsit periculum incontinentiae, diuturna à conjuge absentia, aut alia ratione.

16. An saltem sit veniale.

Ddd 3 tiona-

tionabilis causa: aliàs enim videtur quædam incontinentia junctâ cuidam indecentiæ, & feccitati singulari (quàm castus animus horret cogitare) exigere congressum tali tempore, & non expectare tempus aptum retentioni seminis & generationi brevi futurum. Pars autem, à qua debitum petitur, juxta *Sanchez, Præpositum q. 6. d. 8. n. 61.* & plures alios videtur habere justam causam reddendi, per hoc præcisè, quòd peccatur: eò quòd juxta præmissa actus tali tempore exercitus non sit ita in se indecens, ut nullâ circumstantiâ possit cohonestari: talis verò circumstantia ex parte reddentis videatur adesse, per hoc quòd reddens compati suæ satisfaciât. Immo consequenter idem *Sanchez, Præpositus* & alii docent, quòd conjux reddere teneatur; quàmvis hoc præter Auctores alterius sententiæ neget *Bonacina* & alii, eò quòd sit turpitudine tenens se ex parte actûs. Et *Sotus, Silvester, Petrus Ledesma* & plures alii docent saltem virum prius admovendum, ac si fieri possit flectendum, ut desistat (quòd indubiè saltem consultissimè fit) quamquam si desistat non desistat, aut sit periculum odii, vel quòd ad alias sit abiturus, mulier teneatur debitum reddere, ut eos sentire refert *Præpositus supra n. 54.*

An debitum tunc petitum reddi possit,

vel debeat.

17. Licet non noscitur uxor gravida.

18. An licet cognoscatur mulier tempore purificationis.

DICO III. Quando uxor est gravida, licet reddatur & petitur debitum (adeoque illicite negatur) modò absit periculum abortûs. Ita communis Doctorum contra Nonnullos putantes, esse veniale, tunc exigere debitum. Ratio est, quòd nulla lex hoc prohibeat. Quòd enim Patres subinde videantur culpâre talem congressum, intelligendi sunt de consilio: vel quando subest periculum abortûs. Et certè si Matrimonii usus tunc esset illicitus, male esset provisum conjugibus de remedio concupiscentiæ: cum majore parte temporis uxores multorum sint gravidæ.

DICO IV. Uti Matrimonio statim post partum, durante adhuc naturali menses purgatione, non est mortale, ut satis receptum est apud Doctores: immo juxta *Richardum, Sanchez, Henriquez, Præpositum supra d. 11.* & plures alios ne quidem est veniale, eò quòd corporalis immunditia non videatur sufficere ad causandum peccatum in actu conjugali, ad quem partes jus habent. Videtur tamen saltem moraliter adesse veniale, ob nimiam intemperantiâ, quæ in copula isti feccitati junctâ apparet, uti in copula cum menstruata: nisi aliqua ratio excuset. Quòd autem *S. Gregorius* ait, & refertur c. *fm. dist. 5. Nisi purificationis tempus prius transierit, viris suis non debent admisceri*, dictum est ab ipso tamquam sancto Doctore & dante sanctum consilium, non tãquam imponente rigorosum præceptum, vel certè ob intemperantiâ ibi regulariter adjunctam, dicit id esse illicitum, scilicet venialiter.

DICO V. Non est illicitum uti Matrimonio eo tempore, quo mulier lactat. Ita Doctores communiter: quia periculum, quòd aliqui dicunt proli lactanti imminere, nullum vel parvum est. Quòd si subinde contingat adesse, potest per aliam nutricem vel alimentum provideri. Certè (inquit *Præpositus q. 6. d. 11. in fine*) conjugati intollerabile gravamen subirent; si juxta quorundam sententiam non possent se mutuo cohabitare, dum mulier est gravida, puerpera, lactans: inde enim sequeretur, quòd non nisi rarissimè actum conjugalem possent exercere. Et ita quidem congruit humanæ infirmitati: etsi non satis quem suaderi nimia hujus actûs raritas, quæ non extorserit amor propaginis aut fidei conjugalis.

QUÆSTIO IV.

Qualiter usus conjugalis sit illicitus ratione modi?

DICO I. Certissimum est conjuges mortaliter peccare congregiendâ sodomitice sive extra vas naturale. Talis namque congressus repugnat lumini naturæ, etiam Barbaris explorato, ac fini matrimonii. Quare mortem potius, quàm talem concubitum deberet uxor admittere. Quidquid impius Mahumet in suo Alchorano c. 1. illam permisisse fertur his verbis: *Vxores vestra sunt aratura verbis, inquit igitur araturam vestram à libitino.* Immo juxta Doctores communiter non solum licite inchoatur copula in vase præpestero, cum intentione perficiendi in vase naturali, eò quòd ista carnis penetratio videatur inchoata sodomia, & ex natura sua dispositio ad illam: ut proinde non se habeat instar alterius nudi tactûs, quo licite provocatur natura in ordine ad copulam conjugalem.

DICO II. Certissimum quoque est conjuges peccare graviter tangendo seipos aut se mutuo, etiam consentientes, cum pollutione seu effusione seminis extra vas: cum id repugnet castitati conjugali finique matrimonii, nec mollities naturæ contraria per conjugium honestetur. Immo videtur communis sententia, quòd conjugatorum pollutio præterea habeat specialem malitiam contra fidem conjugii, veluti quæ prohibeat usum carnis extra limites conjugii, & obliget, ut uterque servet alteri castè corpus suum. Et consonat illud *Ambrosii*, quòd refertur c. *Nemo sibi, 3. q. 4. Nec hoc solum est adulterium, cum aliena muliere peccare conjugis, sed omne quòd non habet potestatem conjugii.* Non video tamen efficacem istius sententiæ rationem. Varios etiam deprehendi pœnitentes, qui non apprehendebant specialem malitiam ex parte conjugii

QUESTIO V.

Quo Fine exercendus sit actus Matrimonii?

jugii in pollutione, credentes fidem conjugii per hoc non frangi.

Observandum praeterea conjugibus ne sibi in mente proponant aliam personam, dum commiscuntur, sive per desiderium, sive per simplicem complacentiam: alias enim graviter peccant.

DICO III. Si conjuges sine justa causa non servent naturalem modum sive situm, v. g. si mulier sit incuba, si à latere, stando vel etiam modo praeposito tamen in naturali vase se cognoscant, peccant juxta omnes: quia est alienum à ratione, non servare situm à natura institutum. Dixi sine justa causa: hanc enim existente nullum est peccatum, v. g. si vir sit succubus, ne alias uxori aut fetui imminet periculum, aut quia dispositio corporalis naturalem situm non permittit. Ita Sanchez d. 16. n. 7. & alii communiter: quia naturalis modi inversio non videtur ita intrinsecè mala, quin justa causa possit illam coherescere, quando ex modo congressus rata est sequi generatio. Unde etiam comparis tunc non solum potest, sed etiam tenetur reddere debitum sic petenti.

DICO IV. Dum sine justa causa naturalis situs non servatur, tantum peccatur venialiter, juxta Sanchez supra n. 3. Navarrum & alios passim contra multos existimantes peccari mortaliter. Ratio est: quia etsi modus accidentaliter sit contra naturam, non tamen ipsa substantia actus conjugalis, ut potest fieri in vase legitimo idonee ad generationem; defectus autem iste accidentaliter non videtur ascendere ad deformitatem mortalem; nisi adesset morale periculum effusionis seminis extra vas; quod raro adesse, adeoque Confessarium non teneri de illo interrogare accusantem se de indebito situ, notat Sanchez supra n. 5. Non tenetur tamen comparis reddere debitum sic petenti sine justa causa: sive se confirmando sententiam probabiliter, quae putat inversionem istam esse mortalem: sive quae est tantum sit venialis, probabiliter tamen est ita intrinsecè mala, ut petente non excusetur ob justam causam, non excusetur reddens saltem à veniali peccato: sive denique quia etsi nullum foret peccatum sic petenti reddere, non censetur tamen se obligasse, nisi ad reddendum modo congruo. Equidem est probabiliter, quod saltem licitè reddere possit: cum sic doceat Sanchez supra n. 2. Pontius, Diana & plures alii: juxta quos in reddente pro causa sufficit, nolle alteri displicere, aut occasionem discordiae praebere. Idque verum existimo tunc saltem, quando fundatè discordia aut simile malum timeretur, vel alia justa ratio reddendi debitum subesset. Omnino tamen debet conjux conjugem pro virili hortari, si sit spes fructus; ut à similibus inordinationibus absteineat, ei ostendendo suam in his displicentiam.

DICO I. Actus matrimonialis licitè refertur in generationem prolis, & satisfactionem sui debiti, aut in evitacionem continentiae in sua parte. Conclusio est ab omnibus recepta. Immo generatio prolis est finis principalis: satisfacere debito postulato tenetur pars ex justitia, vitare autem continentiam partis, saltem ex charitate.

DICO II. Licitè conjux exercet etiam petendo actum matrimonialem praecise, ut evitet periculum continentiae in semetipso. Ita plurimi Doctores contra Magistru[m] dist. 21. & plures alios existimantes exigentem tali fine peccare venialiter: quod varii varie limitant. Ratio est: quia Matrimonium est utile, & à Deo ordinatum in concupiscentiae remedium post lapsum: ergo eo uti in hunc finem nullum potest esse peccatum. Nec obstat, quod hic finis sit tantum secundarius: quia licitum est omisso fine principali assumere secundarium, si sit honestus; qualis est evitatio continentiae propriae. Deinde in sterilibus cessat omnino spes prolis; in secundis autem saepissime, nempe post prolem jam conceptam: adeoque in illis regulariter, in his saepissime esset illicita petitio copulae; nec satis foret praevium concupiscentiae toto conjunctorum de licito remedio illius, quae ex ipsa tori conjunctione potius augetur.

Confirmatur I. quia licitè, immo laudabiliter quis Matrimonio utitur, ut evitet continentiam alienam suae partis (quamquam non sit finis principalis usus matrimonialis) quidni ergo licitè eo utatur, ut evitet continentiam in semetipso, à quo incipit charitas? Immo verè tunc etiam videtur concurrere bonum fidei matrimonialis; cujus pimum per continentiam frangenda periculum est.

Confirmatur II. ex 1. Cor. 7. ubi Apostolus ait: Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat. Et infra: Iterum revertimini in idipsum, ne tenet vos satanas propter continentiam vestram. Qui modus loquendi planè non denotat promissionem venialis peccati, sed concessionem actus liciti, etsi minus boni: sicut etiam concedit Matrimonium tamquam licitum, etsi minus bonum respectu continentiae. Et hoc sensu subdit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quamvis S. Augustinus l. 5. contra Jul. c. 9. in fine videatur haec verba accipere tamquam indulgentiam rei malae; dicens: Cum ad id ipsum redeunt propter intemperantiam suam, noverint etiam

24. In copula licitè intencitur proles satisfactio debiti, aut etiam solvitatio incontinentia aliena.

25. Quisni et propria.

Probatur.

Confirmatur I.

26. Confirmatur II.

Vertical marginal notes on the left side of the page, including references to other works and authors like Sanchez, Pontius, Diana, and Augustinus.

etiam ipse dicere Deo, Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum veniam, non secundum imperium a tanto Doctore dicitur, utique ignoscitur, non jubetur. Ubi tamen Augustinus non videtur adversari Conclusioni nostrae: non enim loquitur de copula exercita ad peccatum incontinentiae vitandum, sed ad ipsam concupiscentiam seu intemperantiam expleendam; utpote totus in illo loco ad ostendendum quod concubitus causa voluptatis explendae adhibitus sit malus: quae proinde dicit ab Apostolo permitti tamquam indulgendo rem malam. Dum autem indicat solum posse intendi generationem proles, solum loquitur exclusivè ad intentionem principalem voluptatis. Nam certè constat posse, immo debere reddi copulam etiam a sterili, ad satisfaciendum fidei conjugali: quidni ergo intendi possit sedatio concupiscentiae?

Agitur de mente S. Augustini.

27. Licetè similiter intenditur in copula sanitas, aliisve honestis finis.

DICO III. Licetè etiam petitur & exercetur actus conjugalis ad sanitatem corporis conservandam vel restaurandam, aut alium honestum finem. Ita Coninck & plures alii contra multos existimantes in hoc latere culpam venialem. Ratio est, quod cum hi fines sint honesti, & Matrimonii usus ad illos sit utilis, non appareat, cur prohibitum sit usum hunc ad istos fines referre. Quem admodum in aliis rebus humanis ob fines de se licitos, sine culpa adhibentur media per se licita, & ad illos fines utilia, etsi alioquin ex institutione sua ad illos non sint ordinata. Simili itaque ratione Matrimonium ejusve usus, etsi non specialiter ordinatum ad certum finem, potest nihilominus ex generali sua conditione illum respicere, adeoque propter eundem appeti.

28. Illicite imputatur sola voluptas, naveritura & reliqui antiqui, immo & recentiores satis communiter. Idem satis clarè videtur docere D. Augustinus, Gregorius & alii Patres. Quorum, & præcipuum Theologorum auctoritas est præcipuum Conclusionis fundamentum. Ratio est, quod videatur repugnare rectæ rationi exercere actum præcisè propter delectationem adeo brutalem & quodammodo absorbentem usum rationis. Juxta plerosque tamen Doctores tantum est culpa venialis, nisi curjusam libido sit adeo effrenis, ut ita sa congressu spectetur solius libidinis impletio, quod perinde ei sit, sive sit sua, sive non; adeoque constituatur in ea ultimus finis, ut solent loqui Theologi. Quod si delectatio non quæsit sentiat in actu, & acceptetur, nullum ex ea parte est peccatum.

Nimirum venialiter.

29. Quod ipsum varii recentiores negant.

DICO IV. Illicitum est exercere actum Matrimonii ob solam voluptatem carnalem: ut tradit Magister, D. Thomas, D. Bonaaventura & reliqui antiqui, immo & recentiores satis communiter. Idem satis clarè videtur docere D. Augustinus, Gregorius & alii Patres. Quorum, & præcipuum Theologorum auctoritas est præcipuum Conclusionis fundamentum. Ratio est, quod videatur repugnare rectæ rationi exercere actum præcisè propter delectationem adeo brutalem & quodammodo absorbentem usum rationis. Juxta plerosque tamen Doctores tantum est culpa venialis, nisi curjusam libido sit adeo effrenis, ut ita sa congressu spectetur solius libidinis impletio, quod perinde ei sit, sive sit sua, sive non; adeoque constituatur in ea ultimus finis, ut solent loqui Theologi. Quod si delectatio non quæsit sentiat in actu, & acceptetur, nullum ex ea parte est peccatum.

Immo non desunt, qui existiment absque omni culpa in usu Matrimonii posse moderatè intendi, & appeti voluptatem. Ita Almainus, Aversa, Castro Palao, Diana & varii recentiores. Et satis consonat

sententiæ asserenti dari actus in individuo indifferentes. Ratio assignari posset, quod in humanis operationibus per se licitis non videatur culpabile appetere delectationem, quam ipsa natura iis annexit; quæ proinde juxta plerosque saltem licitè acceptatur, dum actus ob alium principalem finem exercetur. Quod adhuc facilius apparet, quando voluptas solum secundario intenditur simul cum alio sine principali confirmatur: quia hujusmodi delectatio non est illicita, sed indifferens; copula queque non est mala: ergo videri posset non esse in rigore malum, hanc ordinare in talem finem: cum finis indifferens faciat actum indifferentem. Est quæ difficile id ex ratione efficaciter improbare. Patres quoque videri possunt potissimum culpæ intemperantiam seu immoderatam appetitum voluptatis, quæ dominetur conjugali velut principio; ut Hieronymus, qui refertur c. Origo & c. Liberosum. 32. quasi. 4. Et Gregorius, qui refertur c. Vir cum propria 33. q. 4. Vel explicari possit de eo quod ordinariæ est, quia nimirum moraliter impossibile est illam quærere, & moderationem tenere. Ut proinde ad minus practice retinenda sit communis Doctrina. Sed & aliter cadit explicatio in D. Gregorium, ac difficilius in B. Augustinum. Immo hic videtur velle, quod conjux voluptatem libidinis solum tolerare debeat, velut invita & ex necessitate; tamquam effectum inordinatum peccati originalis, post quod ipsa licita admistio conjugum sine voluptate carnis fieri non potest, ut utar verbis Gregorii supra. Adicè ultra castæ animæ ab amore libidinis alienæ fuerunt.

QUESTIO VI.

An Dubius de valore Matrimonii licitè petat & reddat debitum?

SUPPONO I. Conjugem scientem in validitatem sui Matrimonii, etiam bona fide initi, non posse debitum petere nec reddere, quocumque periculo proposito. Ita expresse deciditur c. Inquisitioni, de sent. excommunic. Ratio est, quod nullo casu possit quis scienter fornicari, seu alteri carnaliter commiseri extra legitimum Matrimonium.

Suppono II. Conjugem merito dubitantem de validitate Matrimonii, sive bonâ, sive malâ fide contracti, teneri statim inquirere de rei veritate, ne exponat se periculo fornicationis, casu quo matrimonium foret invalidum.

DICO I. Qui malâ fide contraxit, dubitans de valore Matrimonii, non potest petere debitum conjugale; tenetur tamen reddere compari, quæ bonâ fide contraxit.

Con-

Conclusio est satis communis. Et pro utraque parte deciditur c. De riuus, de secundis Nuptiis. Ratio primæ partis est, quod conjux talis malâ fide inchoauerit possessionem, adeoque nullum jus cum tam manifesto fornicationis periculo potuerit acquirere. in corpus alterius. Unde si uterque malâ fide contraxerit dubius de valore Matrimonii, neuter potest petere & consequenter nec reddere, ob periculum fornicationis, cum neutri faveat possessio bonæ fidei, adeoque nec jus aliquod. Et hoc Sanchez merito putat certissimum, inquit Dicastilla d. 9. num. 166. Ratio secundæ partis est, quod alter conjux ob bonam fidem sit in legitima possessione Matrimonii, adeoque habeat jus in corpus alterius; cui potius tenetur alter dubitans sati-facere, quam abstinere periculum materialis fornicationis præcavere.

Dico II. Qui Matrimonium contraxit bonâ fide, & postea incipit dubitare, si factâ diligenti inquisitione adhuc maneat dubius de ejus valore, potest probabiliter etiam debitum conjugale petere, juxta plurimos Doctores: quâmvismulti, tam antiqui, quàm recentiores, valde probabiliter putent eum posse solum debitum reddere. Ratio est, quod talis videatur in legitima possessione Matrimonii bonâ fide inchoati, & juris petendi debitum; in dubio autem sit melior conditio possidentis. Nec obstat c. Dominus cit. ubi deciditur dubitantem solum posse reddere bonâ fide petenti: quod etiam deciditur c. Inquisitioni cit. Nam prior capite agitur de casu quo Matrimonium erat cum dubio, siue malâ fide contractum. Posteriori vero agitur quidem de Matrimonio utrimque bonâ fide contracto, & dubio subsequente; potest tamen explicari de tempore, quo necum erat facta sufficiens inquisitio ad deponendum dubium. Quidquid sit, satis constat licite peti & reddi debitum per triennium, quando dubium supervenit ratione potentie: diligentia enim ad inquirendum veritatem (quæ in omni dubio adhibenda est) alia ibi adhiberi non potest, nisi per experientiam & conatum ad copulam: quæ in ceteris dubiis esset inutilis ad explorandum impedimentum.

QUESTIO VII.

An Conjugibus licita sint oscula, tactus, aspectus & verba amatoria, secluso periculo pollutionis?

Dico I. Similes actus sunt liciti inter conjuges tamquam preparatorii ad actum conjugalem debite perficiendum. Ita communiter Doctores. Ratio est, quod

Heinr. Sum. Theol. Pars IV.

cui licitus est finis, licita quoque sint media ex natura sua ad talem finem. Conducentia ad usum matrimonialem seu copulam. Si tamen referantur ad majorem voluptatem in ea captandam, erunt intemperantia quædam venialis. Si etiam ad sit periculum pollutionis in alterutra parte, erunt grave peccatum, etiam in casibus sequentium Conclusionum.

Dico II. Tactus, amplexus, oscula &c. sunt licita conjugibus tamquam signa vel etiam tamquam fomentum amoris conjugalis. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia hic finis est honestus, & ad eum prædicta sunt etiam instituta. Idem est, si adhiberentur ad sedandas carnis tentationes, quando his mediis sedari possent: sicut ob illum finem juxta sententiam satis receptam licita est ipsa copula.

Dico III. Prædicta sunt sine peccato mortali; etiam intendatur sola in illis voluptas, & non sit animus exercendi actum conjugalem. Ita communiter Doctores contra Antonium, Sylvestrum, Rodriguez & quosdam alios, putantes esse peccata mortalia. Ratio est: quia vinculum Matrimonii, quod conjugibus concedit copulam, concomitanter etiam concedere debet actus inchoativos: adeoque sicut quærere libidinem in ipsa copula non est in conjugibus peccatum mortale, sic nec illam quærere in actibus ad illam ordinatis. Communiter tamen supponunt Doctores esse peccatum veniale, uti de ipso actu conjugali docent: quâmvism difficultate non careat, si voluptas non sit immoderata; ut patet ex iis quæ circa actum conjugalem notavimus. Quia verò in contactibus valde impudicis frequenter subest notabile periculum pollutionis, sunt isti omnino conjugibus dissuadendi, nisi intendatur copula, vel saltem sit animus eam petendi, quando periculum advertitur: cui omnino tenentur conjugati occurrere per copulam, aut certe illud præcavere.

Hæc Conclusio habet etiam locum quando actus conjugalis est per accidens conjugibus illicitus, utpote quia illum sine propria aut proliis sanitatis periculo exercere nequeunt, aut quia impotentes facti sunt. Secus est, si vovissent castitatem. Si autem animus tantum voverit, liceret ei prædicta, quatenus est necesse ad redditionem debiti, sed nihil per modum petitionis. Salvo semper, ut dictum est, periculo pollutionis.

An autem conjux peccet mortaliter, si morosè delectetur de copula cum com- parte, etiam in absentia, non caret difficultate. Cajetanus quidem, Sanchez & alii frequenter existimant, quod non, etiam si sequatur alteratio carnis, dummodo absit periculum pollutionis; eò quod delectatio

quam dispo- sitiones ad copulam conjugalem debite perficiendam, 34. Vel inquam signa & fomentum amoris conjugalis. 35. Quod si sola intendatur voluptas, etiam sine intentione copule, adhuc non sunt mortale peccatum. 36. Quid si conjuges non possint libere exercere ipsam copulam. 37. Quid consentium, de morosa delectatione circa copulam conjugalem vel de ta-

Ecc ista

Aibus impudicis in absentia cohabitatis.

ista sit de actu conjugali, & propter illum, qui in presenti est licitus ei, qui delectatur. Alii tamen verius affirmant. Sit aliter difficultas est de conjugate, qui in absentia alterius se ipsum impudicè tangit: quem Sanchez similiter existimat non peccare mortaliter, si absit periculum pollutionis: tamen Vasquez, Diana & alii plurimi rectè non excusant à mortali. Vide dicta in *Materia de Peccatis Disp. 7. q. 4. num. 36. & seqq.*

QUESTIO VIII.

De Debito Conjugum ad Cohabitandum.

38. *Conjuges obligantur invicem cohabitare:*

CERTUM est apud omnes, teneri per se loquendo conjuges ad invicem cohabitandum. Hæc enim obligatio non solum supponitur in Jure civili & canonico: sed etiam apertè insinuat in verbis Dei per os Adæ pronuntiatis *Gen. 2. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhaerebit uxori suæ. Ipse quoque Christus Matth. 5. ob solam fornicationis causam permittit viro ab uxore discedere. Immo hæc obligatio oritur ex ipsa natura contractus matrimonialis. Qui proinde Institut. De patria potestate §. 1. definitur, Viri & mulieris conjunctio individua vitæ consuetudinem seu societatem continens. Et L. 1. ff. de ritu Nupt. Conjunctio maris & feminae, & consortium omnis vitæ. Sine mutua etenim cohabitatione non solum nequit commodè præstari mutuum debitum copulæ conjugalis; sed illam etiam postulat recta prolis educatio, quæ utique patris & matris officiis indiget: aliaque obsequia, quæ conjuges invicem præstare debent, eandem requirunt. Unde, ductu luminis naturæ etiam apud Gentiles conjugati cohabitationis officium servant. Et ad illam compelli possent conjuges, sive à iudice Ecclesiastico, etiam per censuras: sive à sæculari: idque tum ad instantiam partis, tum etiam ex officio. Quare vir diuturniore tempore se ab uxore absens sine justa causa, graviter peccat. Modica tamen absentia reputatur pro nulla, nec censetur rationabiliter alteri gravis.*

Etiā ex natura rei.

Qui proinde ad id cogi possunt à iudice.

39. *Electio habitationis aut mutatio est legitima;*

Si tamen tenetur stare pactis quoad habitationem ipsius;

Electio porrò habitationis per se loquendo spectat ad virum tanquam caput mulieris & administratorem familiæ. Qui proinde illam mutare potest, etiam in viâ uxore; quæ lege subjectionis & cohabitationis tenetur virum sequi, c. *Vnaqueque* 13. q. 2. Si tamen inter pacta conjugalia adjectum sit, ut vir teneatur in certo oppido vel provincia habitare, obligabitur vir illud observare: cum non repugnet naturæ Matrimonii iniri pactum, ut conjuges certo loco figant domicilium, adeoque illud sit justum, & consequenter obliget acceptatum, juxta Doctores communis, quos sequitur

Sanchez l. 1. d. 40. & Basilius Roptius l. 12. c. 20. num. 8. Et consequenter non obligabitur

uxor sequi virum foedifragum. Quod si tamen peculiaris ratio intercedat, quæquam necesse sit mutare habitationem, censetur talis casus in pacto, et si per juramentum firmato, exceptus: & consequenter tenebitur mulier eum sequi, sicut si pactum non intercessisset. Quemadmodum è contrà vir tenetur sequi mulierem, quæ ex necessitate cogitur habitaculum mutare: et si per se a noquum sit electio penes virum. Similiter si vir sit in exilium missus, tenebitur uxor, viro volente, comitari, ut docet Sanchez l. 1. disp. 4. 1. num. 12. & plures alii, eò quod licet non sit particeps poenæ, tamen jure conjugii debeat esse particeps infortunii.

Notandum tamen, quòd ex justa causa possit conjux abesse à conjugate, etiam longo tempore, idque sive causa sit publica, sive privata; v. g. si Princeps ad militiam evocet, si ob negotia domestica iter faciendum sit, & aliquamdiu alibi morandum, v. g. ob lites, conservationem bonorum & tunc enim nequit uxor esse rationabiliter invitata. Quod prudenti iudicio discernendum est attentà negotiorum gravitate & rerum opportunitate. Similiter non tenetur uxor cohabitare viro cum gravi suo discrimine seu periculo in anima, corpore vel famâ. Quare nec tenetur sequi virum vagum, saltem quando tempore initi Matrimonii non solebat vagari, vel id ignorabat uxor: nam esset nimis grave onus mulieris eam obligari ad hujusmodi sequelam mulieres non decentem. Quare potius teneretur ipse vir à tali vagatione desistere, ne uxorem in cohabitatione certo loco figenda deserat. Si tamen mulier tempore contractus mores viri noverat, videtur in illud onus consentisse, nisi causa vagandi sit turpis.

Qualiter autem ob adulterium, aliasque causas, vel etiam ex mutuo consensu, fieri possit separatio quoad torum & habitationem, patebit ex dicendis *quæst. seq.*

QUESTIO IX.

De Divortio.

DIVORTIUM dicitur à divertendo, quia unus conjux ab altero divertit. Quod intelligi potest, vel quoad vinculum, vel quoad torum, vel insuper quoad habitationem. Hic autem, & simpliciter loquendo, sumitur pro diversione quoad torum & habitationem. Estque nihil aliud, quam solutio Matrimonii quoad torum & habitationem; manente vinculo matrimoniali.

Dico I. Certum est, conjuges aliquando licite facere divortium. Patet ex *Matth. quæst. 19.* & definitur à Tridentino *sess. 24. can. 8. de Matrim. Si quis dixerit, Ecclesiam errare,*

non ob multas causas separationem inter conjuges, quoad torum seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus, fieri posse decernit, anathema sit.

DICO II. Potest conjux innocens ob adulterium alterius facere divortium. Patet ex *Math. 19. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem &c.* Idem patet ex *Milevitano II. cap. 17. & c. Significasti & c. Gaudemus, de Divortio*: nec non ex communi hi Patrum & Doctorum sententia, ac praxi Ecclesiae. Ratio est, quod jure non debeat fides servari frangenti fidem: cum ergo adulterans fregerit fidem commiscendo se alteri, non tenetur innocens reddere debitum aut cohabitare. Quamvis pars nocens, non teneatur sponte desistere a copula aut cohabitatione, sequere jure quodlibet privare, nisi innocens consensu factus eam privet. Quare nec tenetur se prode, atque ita a petendo debito desistere. Post notitiam quoque delicti potest adhuc petere copulam, non velut debitam, sed benevole concedendam.

Neque Christus *Math. 19.* hanc facultatem divertendi de novo fecit, sed Amquam per se & de jure naturae conjugii innocentem competentem declaravit: ut proinde etiam locum habeat inter infideles. Ideoque veniens ad eum cum sua consorte, potest divortium facere ob illius adulterium in infidelitate commissum, ut colligitur ex cit. *c. Gaudemus in fine.* Praeterea et si exempli gratia faciat Christus mentionem viri, eadem tamen facultas competit mulieri, uti exploratum est ex praxi Ecclesiae, & canonibus, ut *c. Placuit* (quod est de sumptibus ex *Milevitano*) 32. q. 7. & *c. Praecipit* (quod est *Hieronymus*) & *c. Fin.* (quod est *Innocentii I.*) 32. q. 5. & aliis. Idemque satis constat ex *1. ad Cor. 7.* ubi Apostolus ait, *Praecipere dominum, uxorem a viro non discedere, scilicet sine justa causa: quod si discesserit, utique ex justa causa, puta ob fornicationem viri* (ut exponit *Augustinus l. 1. de Adul. Conjug. c. 1.*) *manere nuptiam, aut viro suo reconciliari.* Ubi datur optio, adeoque proponitur facultas a viro divertendi.

Petens, an etiam ob reliquos actus castitati conjugali repugnantes possit fieri absolutum divortium? Resp. juxta communem sententiam illud fieri non posse, ob tactus inhonestos, aut pollutionem alieni vel proprii corporis: eo quod fractio fidei ad hujusmodi divortium sufficiens intelligatur enormis illa ac perfecta & consummata, quae fit per divisionem carnis in alium vel aliam in concubitu; cum tamen juxta cum sola conjuge vel conjugii manere debuisset una caro. Sufficit nihilominus concubitus hujusmodi et si sodomiticus (idem est de bestialitate) juxta *D. Bonaventuram, D. Thomam* & alios communiter, quos citat & sequitur *Sanchez l. 10. d. 10. num. 3.*

Hernex Sum. Theol. pars IV.

A qua sententia in praxi non recedendum putat *Basilius Pontius l. 9. cap. 16. num. 2.* etsi oppositam speculativè approbet: quam post *Innocentium, Alvarum Pelagium, Palatium* & quosdam alios relatos a *Sanchez supra num. 2.* tenet *Aversa quæst. 23. sect. 1.* eo quod Jurata, ipsaeque sententiae Evangelicae loqui videantur de solo adulterio, seu de fractione fidei per divisionem carnis in copula ex se apta generationi prolis adulterinae, quae ita in domum & familiam possit induci: uti ex ea sola sequitur affinitas, & in viro irregularitas bigamiae.

DICO III. Debet adulterium esse peccaminosum, ut sit causa sufficiens divortii. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia quod culpa caret, in damnum vocari non debet. Deinde aliàs verè non est fractio fidei. Unde de violenter oppressa id indubitatum est. Idemque est, si mulier post intellectam mortem viri, sed verè viventis, bona fide contrahat, & cognoscat illum, cum quo contrahit; quam proinde recusare non poterit vir prior, *c. Cum per Bellicam 34. q. 2.* nisi post notitiam veritatis habuerit cum secundo copulam, aut exorto dubio post contractum, non servaverit regulas in tali dubio servandas. Immo si post fidem dignam relationem de morte viri fornicetur, adhuc juxta Doctores communiter & *c. Si virgo 34. q. 2.* viro redeunti non licebit divortium, eo quod fides conjugii formaliter non sit violata.

Quod si verò gravi metu compellatur ad adulterandum, sicut eo non obstante graviter peccat, & fidem frangit, sic & divortio subjacet, ut habet communissima sententia, teste *Sanchez l. 10. d. 5. n. 16.* ubi citat *D. Bonaventuram, D. Antoninum, Durandum, Paludanum, Castro, Soto, Henriquez* & plurimos alios, contra *Abbatem, Silvestrum*, & quosdam alios, quos refert & sequitur *Aversa q. 23. sect. 3. §. Tertio.* Qui allegat illud *Augustini lib. 1. de Civit. c. 19.* (quod refert *c. Proposito 32. q. 5.*) *Mirabile dictu: Duo fuerunt* (scilicet *Lucretia Romana, & filius Tarquini regis*) *& adulterium unum admisit.* Verum *Lucretia fuerat violenter oppressa.* Alioquin si consensisset, quantumvis ex metu, verè fuisset adultera; etsi non hoc sensu, quasi adulterium appetierit. Allegat praeterea, quod delicta simili metu commissae poenis civilibus aut ecclesiasticis non subjaceant. Verum hoc quoque parum refert: cum in praesenti non sit poena, sed cessatio obligationis ob fractam fidem, & illatam veram injuriam; qualem etiam inferret cum obligatione reparandi damna, qui ex metu incendisset domum aut occidisset dominum.

Si autem vir consentiat in adulterium uxoris, seu eam prostituat, rationi consonum est, & certum apud omnes, immo decisum *c. Discretionem. De eo qui cogn. Con-* *Sanz.* eum ob hoc non posse divortium facere.

45. Debet autem adulterium esse peccaminosum.

Sic ut à violentiam passâ, vel procedente ex bona fide nequeat fieri divortium.

46. Non tollit tamen gravitas metus causam divortii.

47. Conjugem prostituens nequit facere divortium.

cere. Estque tunc adulterium quodam loquendo modo non injuriosum personae conjugis scientis & volentis. Idem est de muliere respectu viri. Immo juxta Doctores communitur id verum est, si vir culpabiliter permittat, seu non impediat adulterium uxoris, dum commodè possit; utpote sic tacite & ipso facto consentiens. Et quàmvis juxta Sanchez l. 10. d. 5. n. 5. aliud quoad hoc sit de uxore, eò quòd communitur mulieres non audeant viros suos reprehendere, neque id sit officium illarum veluti inferiorum, ut proinde taciturnitas in illis non reputetur consensus: tamen per se & consequenter loquendo, etiam uxor, quæ viro par est quoad debitum fidei conjugalis, debet impedire, dum commodè potest, ne tacite consentire censeatur: quàmvis rariùs in eis contingat, quòd id commodè facere possint.

Vir nec in adulterium tacite consentiens.

Secundum est de eo, qui expellit, aut alere recusat conjugem postea fornicatorem.

Quod si denique conjux compartem è domo expellat aut alimenta subtrahat, unde ipsa occasionem fornicandi sumat, adhuc locum habet divortium, tradit Sanchez supra num. 6. ex communi Doctorum sententia, quæ colligitur ex c. *Significasti*, & c. *Ex litteris, de Divortio*. Eò quòd sit tantum occasio remota; & alioquin injuria viri in alio genere; quàm adulterii, non faciat compensationem delictorum.

48.

Datur compensatio delictorum.

Perinde, quis prius aut sapius peccaverit.

Dico IV. Datur compensatio delictorum & injuriarum, sic ut nequeat conjux facere divortium ob adulterium compartis, si & ipse in simile delictum incidit: ut patet ex c. *Significasti, de Divortio*, & c. *Intelleximus, de Adulteriis*, & aliis juribus. Estque juxta Doctores communitur perinde, uter conjugum prius adulterium commiserit, vel quòd unius delictum sit publicum, alterius non, dummodo tamen delictum occultum alteri certò constet: est enim quoad forum conscientiae (quidquid sit de approbatione in foro externo) par conditio. Non requiritur etiam, ut delicta sint paria quoad numerum, ut rectè Doctores communitur: sed sufficit paritas quoad substantiam delicti sufficientis aliàs ad divortium faciendum. Quòd si etiam post latam sententiam divortii, etsi triplicem, detegatur delictum compartis, rescinditur ipsa sententia. Præterea si demum post sententiam latam, ante susceptum Ordinem sacrum, aut professionem Religiosam, ipse innocens delinquat, adhuc compensationi locus est, non solum ex officio judicis, sed juxta D. *Bonaventuram* & plurimos alios contra Sanchez d. 9. n. 30. *Bonacina* & alios, etiam ad instantiam partis. Et videtur expressum c. *Ex litteris, de Divortio*, ubi est sermo (uncolligitur ex contextu) de casu, quo intervenerat sententia: quamquam Sanchez contendat contrarium. Immo juxta eosdem Doctores videtur conjux in conscientia obligari ad revocandum dimissum, quando hic conscius delicti in-

Idem etiam post latam sententiam divortii.

Secundum ex officio judicis, sive ad instantiam partis.

stat. Alioquin hoc non urgente aut ignato delicti, non tenetur compari se prodere & compensationem offerre, juxta *aversa* q. 23. *sect. 4.*

Dico V. Non tenetur innocens facere divortium à conjuge nocente: ut docent omnes, & habet praxis, ipsaque ratio, nimirum quia nullo jure id præcipitur. Quando autem uxor adultera est contumax, & in flagitio perseverans, satis communitur docetur virum teneri facere divortium, ne accedat vir consentire flagitiis uxoris, utque ita adhibeatur debita correctio. Quòd videtur respexisse quidam Canones referri soliti. Rarò tamen videtur esse ad hoc obligatio ob gravia incommoda divortii: quo utiliora sunt ordinariè alia remedia, v.g. minæ, verbera aliaque castigationes uxoris, ex quibus ipse satis advertat virum non probare licentiosam illius vitam. Rariùs adhuc & difficiliùs contingit uxorem obligari ad faciendum divortium à viro adultero; ut prudenter consideranti satis patebit.

Dico VI. Potest innocens comparti adulteræ reconciliari condonando injuriam, & restituendo eam in pristinum jus: ut Canones, ratio & praxis manifestè docent. Idque etiam propria auctoritate, & post latam sententiam divortii, utpote ferri solitam sub hac limitatione: *Donec Spiritus sancti gratia dissidentes reconcilietur*. Immo potest innocens ad id cogere nocentem: cum sententia sit in merum favorem innocentis, & gravamen nocentis; nec per illam decernatur, ne innocens (qui juri suo non renuntiavit, neque eo privari, citra culpam potest, sed solum exemptus declaratur à jure alterius in ipsum) cogere queat partem adulteram, sed ne ab hac possit cogi. Quòd confirmatur, quia indubiè tenetur adulter reconciliari ante sententiam divortii, id volente innocente: ergo etiam post sententiam, utpote quòd non requiritur quoad totum, & juxta plurimos ne quidem quoad habitationem, & saltem non immutari innocentis.

Dixi in Conclusionem: *Potest reconciliari*: in rigore enim non tenetur, etsi adulter sit emendatus; ut certum est apud omnes, & clarum ex praxi Ecclesiæ, & expressum c. *Admonere* 33. q. 2. Et c. *De Benedicto* 32. q. 1. Et in ipso Evangelio, ubi conceditur divortium absolute & illimitate, ac non tantum in casu contumaciae adulteræ in dicto. Equitas tamen suadet, ut emendato reconcilietur, c. *Quod autem* 32. q. 1. & c. *Si Vir, de Adulteriis*. Charitas etiam propria suadet, aut in casu periculi inconsueti, quòd aliis viis innocens superare non possit aut nolit, obligare innocentem posset ad reconciliationem.

Reconciliatio porro sive injuriæ condonatio fieri potest verbis, scripto, nutu

49.

Quid compari adultera flagitiosum.

50.

Potest innocens comparti adulteræ reconciliari.

51.

In rigore tenetur emendatus.

Est id quod dicitur apud.

52.

aut facto ipso. Inter facta verò ordinariè censetur signum esse reconciliationis, si certò conscius & memor adulterii suæ compartis, scilicet sciens se non obligari ad torum, sed posse facere divortium, nihilominus libere consentiat in copulam, præsertim petendo debitum. Idque præiureretur in foro externo. In foro tamen conscientie copula, actusque subordinati non reconciliant, nisi quatenus adsit internus animus reconciliandi & permanendi in consortio conjugali; quo proinde absente, isti actus sufficerent.

Dico VI. Ad faciendum divortium quoad torum non requiritur sententia iudicis; ut habet communis & certa doctrina D. Thoma, D. Bonaventura & reliquorum. Ratio est: quia sententia non exigitur ex natura rei, neque etiam ex jure positivo. Negatio quoque debiti est actio privata & secreta; nec habet se per modum pœnæ iudicis, sed est usus propriæ libertatis in eo, qui solutus est debito, hoc ipso, quod non fuit servata fides conjugalis; quod ipsum erat valuti conditio inclusa in contractu conjugali: sicut usuvenit in aliis contractibus. Accedit, quod vir agnoscens uxorem quam scit adulteram, contrahat eo ipso irregularitatem bigamie. Addit *Aversa q. 2. sect. 7.* quod conjux innocens reddendo debitum, condonaret delictum sibi notum, nec posset amplius in iudicio exigere. Verùm si sententia iudicis esset necessario prævia divortio quoad torum, non posset consequenter redditio debiti inter se obligans esse sufficiens signum condonationis in ullo foro.

Dico VII. Ad faciendum divortium quoad habitationem, in foro conscientie per se loquendo non requiritur probabilius sententia iudicis, præsertim quando adulterium est notorium. Ita Navarrus, Sotus, Sanchez, Bonacina, Rebellus, Diana & plures alii, contra *Aversa sect. 2.* & plures, quos citat. Probat: quia in Evangelio *Matth. 19. 7.* & non requiritur sententia, conceditur seu declaratur facultas dimittendi adulteram, uti etiam in c. *Dixit Dominus* (quod est sumptum ex *Hieronymo in c. 19. Matth. 32. q. 1.* Et saltem in casu adulterii notorii id sumitur ex c. *Significasti, de Divortio*, ibi: *si notorium est mulierem ipsam adulterium commississe, ad eam recipendam (quæ scilicet erat à viro dimissa) vir cogi non debet.* Vide *Rubricam* ibidem. Ratio est: quia facultas ista involvit in natura contractus matrimonialis; adeoque sicut ab aliis contractibus, sic & ab hoc quoad torum & habitationem resiliere licet præter auctoritate, dum non servantur conditiones præfixæ. Nec ullo jure præscribitur sententia iudicis. Nam c. *Porro, de Divortio*, est sermo de divortio quoad vinculum ipsum ratione impedimenti dirimentis affinitatis. Neque

Herincx Sum. Theol. Pars IV.

dispositio ista specialis juris debet extendi ad casum adulterii, in quo vinculum manet, nec datur facultas incundi alius matrimonium.

Quàmvis autem Conclusio potissimum sit vera de adulterio notorio, de quo solo illam admittunt *Glossa, Basilus Pontius, Cavinck* & plurimi alii: nihilominus per se loquendo etiam locum habet in adulterio occulto. Nam ratio præallegata etiam hic militat; pars enim innocens solum resilit à pacto mutæ habitationis, uti à pacto ori conjugalis, ob non servatam conditionem. Nec refert, quòd hujusmodi separatio sit res publica: nam similiter publica est separatio servi à domino, & tamen potest alteruter resiliere propriâ auctoritate, si pars non stet conditionibus. Similiter à sponsalibus & aliis pactis potest quis justa de causa resiliere propriâ auctoritate. In casu verò, quo pars reclamat, patet ei via juris quoad probandum defectum causæ, non autem quoad hoc, quod dimissio sit facta indebitè ob non præviâ sententiam iudicis.

Quòd autem scandalum attinet, id pari omnino ratione locum haberet in casu, quo divortium fieret ex consensu occulti adulteri: tunc enim alii quoque admittunt non requiri sententiam, & tamen pariter concurrunt publicitas ipsius separationis, & causa scandali. Cui sicut tunc, sic etiam in casu Conclusionis obviari posset seu deberet. Idemque per accidens locum similiter habere posset in Sponsalibus aliisve pactis publicè celebratis. Etsi autem sententia foret necessaria, quando scandalum grave non posset aliâ viâ evitari, id esset per accidens, nec à nobis negatur. Fateor tamen viam istam esse ordinariè tutiorem, & in foro externo solere exigi sententiam, saltem quando pars contradicit, ac interim manere rem in pristinis terminis.

Pico VIII. Facto divortio propter adulterium, certò potest conjux innocens intrare Religionem, aut vivere castitatem. Est expressum in jure c. *Agathosa 27. q. 2.* & c. *Constitutus, & c. Veniens, de Convers. Religionem* gat. Ratio est: quia ab obligatione ad hærendi comparti, sive quoad habitationem, sive quoad torum (quæ sola impedit ingressum Religionis, aut statum continentie) est omnino liber. Ob quam rationem poterit etiam vir innocens suscipere sacros Ordines. Vide *Sanchez lib. 10. d. 11.* Tamen conjux nocens non potest mutare statum ingrediendo Religionem, aut suscipiendo Ordinem sacrum, inconsulto aut invito innocente, nisi is jam statum immutabilem suscepisset: quia non obstante sententiâ divortii, quæ solum est in favorem innocentis, potest nocens ad reditum ac reconciliationem ab innocente cogi; cui proinde fieret præjudicium per mutationem status.

Ecc 3 Cen-

55. Immo est amò sit occultum,

56. Innocens post divortium potest ingredi Religionem aut vivere castitatem,

Aut suscipere sacros Ordines, si sit vir

in vel quomodo in licent conjugati nocenti.

Censetur autem innocens licentiam dare, quando statum mutanti non contradicit, cum facile posset; aut instanter ac sapius monitus, omnino reconciliari recusat. Immo tunc non obstat, quod licentiam ad mutationem status concedere nolle; cum censeretur irrationabiliter invitus. Si verò professio aut ordinatio fuisset sine debita licentia aut consensu facta aut recepta ab adultero, esset illicita, immo professio nulla; uti si innocens sine consensu partis similiter innocentis profiteretur aut ordinaretur. Quare uti, tunc, sic modò Matrimonium esset instaurandum: deberetque mala fide ordinatus debitum reddere, sed abstinere à petendo debito.

57.
*An compars
tunc ingredi
similiter re-
neatur, vel
renens
in saculo
vovere ca-
stitatem.*

Dum autem innocens Religionem ingreditur, non debet idcirco pars adultera similiter Religionem ingredi, aut votum castitatis, emittere: hoc enim non præscribitur in causa divortii à jure, sed quando stante illa & integro Matrimonio unus ingreditur Religionem de pura licentia alterius. Quare etiam si innocens licentiam istam daret adultero, adhuc ipsa non teneretur de rigore juris ingredi, aut vovere castitatem, ut advertit Sanchez d. 10. num. 15.

58.
*Qualiter
possit conjux
divertere à
comparte
ratione
scandali.*

Dico IX. Potest conjux facere divortium ratione scandali, quo compars conatur eum trahere ad peccatum. Ita Doctores communiter. Et consonat illud Christi Matth. 18. *Si manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide eum &c.* Ratio est: tum quia præ aliis obligationibus & humanis commodis debet consulere salutem propriam: tum quia ob id potius debet posse licite divertere, quam ob infectionis corporalis periculum licite divertatur à leproso. Immo stante notabili periculo tenetur recedere. Secus, si moraliter sit satis securus, quod non cadet. Quamquam etiam tunc justè recedere posset: tum quia nimis durum est tolerare tales sollicitationes ad peccatum, tum quia aliquale saltem periculum adest. Neque ibi habet locum reconciliatio, aut condonatio, etiam expressa, vel compensatio; prævalente semper propriæ salutis debito. Sed solum durat ad tempus, donec alter respiscat, sic ut alter satis cautus de non ulteriori sollicitatione teneatur redire; immo nec recedere, si jam ante destiterit à similibus. Nec ulterius tutum est etiam ipsius judicis sententia: quamquam etiam ipsa non requiratur hic ad divertendum, ut fatetur ipse *Aversa*, et si aliter sentiens de adulterio. Huc etiam spectat, si maritus tenter habere copulam illicitam seu sodomiticam cum uxore, durante illo periculo, seu quamdiu vir non emendatur. Immo prædicta copula actu exercita invitâ uxore juxta plerosque sufficit ad perpetuum divortium: et si hoc tamquam non sufficienter probatum neget *Aversa* q. 23.

sect. 1. & alii. Similiter alia copula, quæ fit cum maligna seminis effusione extra naturale vas, & juxta Doctores communis non sufficit ad perpetuum divortium, sufficit saltem ad divertendum, donec vir corrigatur. Sciendum tamen, quod si causa divortii in præsentii proposito solum concernat torum, maneat per se loquendo obligatio cohabitandi.

Dico X. Quando unus conjugum non potest alteri cohabitare sine gravi periculo corporis, v.g. ob morbum contagiosum vel nimiam sævitiam, potest ab eo divertere, quamdiu durat periculum. Ratio est, quia nemo tenetur cum tanto incommodo juri alterius satisfacere. Idem quoad sævitiam deciditur c. *Ex transmissa*, & c. *Litteras*, de *Restit. spol.* Et quæ hoc verum, et si uxor causam sævitie marito detulisset, v. g. per adulterium, ut colligitur ex c. *De benedicto* 32. q. 1. quia adhuc habet jus se tuendi, ne privatis vexationibus crucietur. Quia verò separatio solum permittitur ad vitandam malam tractationem imminuentem, non ad ulciscendam illatam, idcirco ob factum præteritum, adhibita sufficienti cautione (quæ vel est juratoria, vel ut plurimum pignoratitia aut fidejussoria, prout circumstantiæ rerum & personarum quædebunt arbitrio prudentis judicis) non potest inchoari separatio c. *Intelleximus*, de *ius filios occiderunt*. Immo indicitur reductus quam primum satis providetur in posterum innocenti, juxta omnes, & habetur c. *Ex transmissa*, & c. *Litteras*. Sæpè tamen injuria jam illata justam præbet causam timoris in futurum, adeoque separationis. Et contra verò, et si non sit illatum malum, sed merito seu rationabiliter timeatur interendum in futurum, licet separatio: cum subsistat illius ratio seu motus. Si denique non possit juxta prudentis judicis arbitrium sufficienti remedio provideri ad sedandam sævitiam conjugis, sive ad superandum justum timorem, est causa divortii perpetui, sive pro toto tempore, quo res ita jacet, juxta omnes, & patet ex c. *Litteras*. Debet nihilominus bene attendi, ne timor sit vanus nec satis fundatus. Ad quem non statim sufficiunt quævis minæ, quas multi facile intentare, difficile vel nunquam exequi solent. Et (ut ait *Zipheus* 12. *Capitulat. Canonice. De Sponsal. & Matrim. Consult. 1.*) experientia indes docet minas terroresque in bono boatu incusso levi maliciâ postmodum confidere, præsertim in Belgis, quibus ejus, quod aliis Nationibus manet altâ mente repostum, amicus unus haustus amnestiam gignit.

Dico XI. Quando alter conjugum labitur in hæresim aut infidelitatem, potest innocens facere divortium, ut patet ex c. *Quæsvit*, c. *De illa*, & c. *Quanto*, de *Divortii*, vortium in hæresim, & c. *Fin. de Convers. Conjug.* Idque non solum

lum quoad cohabitationem continuam, sed etiam quoad torum, ut est certum apud Doctores ex juribus allegatis, in quibus dicitur saluum manere vinculum. Licet tumque est divortium juxta Doctores communiter, etiam secluso periculo infectionis, aut contu, quem adhiberet haereticus. Nam absolute separationem concedit Ecclesia, & justè in poenam peccati de se infectivi concedere potuit. Et quidem non requiritur sententia judicis, *De illa, de Divortio*; ut etiam fateatur *Aversa q. 23. sect. 9.* secus sentiens de adulterio, etiam minus cohaerenter. Requiritur tamen, ut alter sit contumax, sive non sit emendatus, nec emendari paratus. Unde etiam factò divortio tenetur recipere discedentem ab haeresi, c. *De illa cit.* nisi fuerit separatus judicio Ecclesiae, prout ibidem statuitur in ordium haereticus.

Sed cum tot causas divortii assignaverimus, ipsumque *Tridentinum sess. 24. can. 8. de Matrim.* definjat ipsum variis ex causis ad certum incertumve tempus rectè fieri posse: difficultas manet in hoc, quòd Christus *Matth. 5. & 19.* non tantum exceperit solam fornicationem, sed insuper excluderit seu interdixerit quamlibet aliam causam. Resp. Christum ibi nullam rationem voluisse excludere alias causas, ob quas etiam jure naturae licitum vel obligatorium est se ab alio separare: neque etiam voluisse privare publicam potestatem facultate separandi conjuges ex jura causa, v.g. in poenam criminis. Fecit tamen solius adulterii mentionem, eo quòd ipsum per se & ex natura rei sit unica causa divortii absoluti & perpetui, causa inquam, propria & pertinens per se ad ipsum conjugium, cujus legibus propriis spectatis hujusmodi divortium ob illam haeret. Præter quam potest exurgere causa extrinseca, v.g. haeresis, scandalum, con-

tagio &c. ob quam jure Ecclesiastico vel naturali liceat divertere ad certum incertumve tempus: sive possunt præterea exurgere alia causa communes solvendi humanas societates & conventiones, inter quas etiam Matrimonium computatur.

DICO XII. Possunt conjuges ex mutuo consensu se separare, sive ut melius Deo serviant, sive ob aliam honestam causam, idque vel ad tempus, vel in perpetuum: quia nullo jure obligantur uti matrimonio si absit periculum incontinentiae; estque ipsis liberum, etsi maneat in saeculo, uxore castitatem, ut docet *Augustinus Epist. 99.* Quod tamen votum, saltem perpetuum, iis qui invicem cohabitare perseverant, ob periculum incontinentiae ex mutua cohabitatione oriundum, non est facile permittendum, adeoque non nisi cum magna deliberatione, & cum ipsi ex longa experientia compererint, se sine notabili periculo facile ita vivere posse, ut notat *Connex disp. 35. n. 30.*

Potest ut conjux, sive vir, sive mulier, possit intrare Religionem, ultra consensum compartis requiritur, ut ipsa etiam Religionem intret, nisi ratione ætatis non sit suspecta de incontinentia, & tunc in saeculo manens votum castitatis emitat. Patet ex c. *Cum sis 4. & c. Ad apostolicam 13. de Convers. Conjug.* Eadem requiri in uxore, ut possit maritus sacris Ordinibus initiari, docent passim Doctores, & facta consuetudo, ipsaque rei congruentia: quamquam Jus commune expressè id non requirat, sed in c. *Conjugatus, eod. tit.* tantum exigatur, ut uxor continentiam professam virum absolvat. Uxoratus tamen non potest promoveri in Episcopum, nisi uxor Religionem intret, ut expressè statuitur c. *Sano, eod. tit.*

62. Qualiter denique liceat divorcium ex mutuo consensu.

63. Quid ultra consensum comparis requiratur, ut conjux intret Religionem,

Vol suscipiat sacros Ordines, Aut promoveatur ad Episcopatum.

FINIS

CON.